

KÜLTÜRÜMÜZDE YOL VE BU BAĞLAMDA; “UZUN İNCE BİR YOLDAYIM” ADLI ŞİİRİN SEMBOLİK ÇÖZÜMLEMESİ*

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK**

Öz: Kelime anlamı; “bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık” olan “yol” un; davranış, tutum, gaye, uğur, maksat, uyulan ilke, sistem, usul, tarz, hayat görüşü, ömür, dünya, ahlâk, gidiş veya davranış biçimi vs. gibi birçok mecazî anlamı vardır. Yol, kişiye göre umuttur, sevinçtir, gözyaşındır, ayrılıktır. Uzakları yakın eden, hasretleri kavuşturan, engelleri aradan kaldıran yol, bazı zamanlar da yaşanan olumsuzlukların sebebidir.

Gerçek ve mecazî anlamlarıyla kültürümüzde, özellikle de halk edebiyatı alanında önemli bir yere sahip olan yol, bir anlamda hayatı da sembolize eder. Hayata gözlerini yeni açan birey, henüz yolun başındadır ve hiçbir şeyden haberdar değildir. Yaşadığı olaylar onu tıpkı; “hamdık, piştik, yandık” sözlerinde olduğu olgunlaştırıp belli bir kalıba sokar. İşte, Âşık Veysel’in, bugün türkü/şarkı olarak da bestelenip söylenen; “Uzun ince bir yoldayım” adlı şiirinde de yol sembolik olarak dünya/hayat yerine kullanılmıştır. Dünyaya gelen insan, ömrü boyunca bir hedef peşinde koşup durur. Bir sınav yeri olarak değerlendirebileceğimiz dünyada; “Gidiyorum gündüz gece” şeklindeki mısradan da anlaşılacağı üzere hep bir arayış içindedir. Kişi, ömrü boyunca “iki kapılı bir han” misali geçici ama başka bir âleme açılışı olduğuna inanılan dünyada; kendi benini olgunlaştırma adına, durup dinlenmeden yürür.

Bu yazıda, yolun kültürümüzdeki yeri ve önemi kısaca anlatıldıktan sonra Âşık Veysel’in adı geçen şiiri ve diğer şiirlerindeki “yol” ile ilgili ifadeleri sembolik açıdan değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, yol, dünya, sembol, şiir

IN OUR CULTURE PATH, AND IN THIS CONTEXT THE SYMBOLIC ANALYSIS OF THE POEM CALLED “I AM ON A LONG AND NARROW PATH”

Abstract: " Path " in pure meaning, " the distance to go beyond from one

Geliş tarihi : 03 Temmuz 2017

Kabul tarihi : 18 Eylül 2017

*. 24-25 Mayıs 2015 tarihleri arasında Sivas’ta düzenlenen; “Dünya Ozanı Âşık Veysel Sempozyumu” nda sunulan bildirinin düzenlenmiş ve genişletilmiş şeklidir.

**Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

place to another " , has many metaphorical meanings such as ; behavior, attitude, aim, good luck, purpose, adopted policies, systems, style, procedures, vision of life, life time, earth, morality way of life, approach, etc... Path might mean hope, joy, tears and getting apart. Path, which makes far near, connecting longing, eliminating the barriers, is the cause of negativity of the experiences throughout the time.

Path, which has an important place - especially in the field of literature- literally and figuratively in our culture, in a sense symbolizes life as well. One first seeing the light of day is yet to begin and aware of nothing. The experinces he lives through shapes and puts him in a certain pattern just like the words describing, " we were inexperienced, then became knowledgeable and were in blaze of love ". And here, in the poem of Asik (minstrel) Veysel, " ı am on a long and narrow path" , in our day, it is performed as Turkish Anatolia turku/ song form- path has been symbolically used for the earth and life. Seeing the light of day , human beings keep running after a target. Considering earth as a place of test, people are always in search of something, as it says in the verse, " I keeep going day and night".

Lifelong, in a world of believed to be temporary, but opening to another world just like living through , " a two- door inn", people walk on and on for the sake of ripening their own personality.

In this article, after briefly describing the place and importance of the path in our culture, Asik Veysel's mentioned poem and some others with " Path" will be evaluated in terms of symbolic expressions.

Key Words: Asik Veysel, Path, Earth, Symbol, Poem.

Giriş

Kelime anlamı; “bir yerden bir yere gitmek için aşılan uzaklık” olan “yol”un, ayrıca; bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem, davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi, uyulan ilke, sistem, usul, tarz, uğur, hayat görüşü, ömür, dünya, ahlâk vs. gibi daha birçok gerçek ve mecazî anlamları¹ vardır. Genel anlamda, sürekliliği, hareketliliği ve başarıyı sembolize eden yol, kişiye göre umuttur, sevinçtir, gözyaşındır, ayrılıktır. Beklediklerimizi bize kavuşturan yol, aynı zamanda sevdiklerimizi de bizden koparan hoyrat bir eldir. “Yol” kelimesinden türetilen kelime ve deyimlere baktığımızda Türkçemizin ne kadar zengin bir dil olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Çünkü sadece “yol” üzerine, anlamları birbirinden farklı onlarca kelime ve deyim türetilmiştir. Yol, yolcu, yol arkadaşı, yol ayrımı, yol ağzı, yol

1. “Yol”un diğer anlamları: karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılan uzaklık, tarik; karada insanların ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer; genellikle yerleşim alanlarını birbirine bağlamak için düzleştirilerek açılmış ulaşım şeridi; içinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer; yolculuk; gidiş çabukluğu, hız; kumaşta bulunan çizgi; kez, defa.

boyu, yolkesen, yoldaş, yolluk, yollamak, yolak gibi kelimelerin yanında; yol almak, yol aramak, yol bilmek, yol bulmak, yol çizmek, yol gitmek, yol göstermek, yol gözlemek, yol kesmek, yol tepmek, yola gelmek, yol tutmak, yol vermek, yol yapmak, yola çıkmak, yola dizilmek, yola gelmek, yola getirmek, yola gitmek, yola koyulmak, yola vurmak, yoldan çıkmak, yoldan kalmak, yollara düşmek, yolları ayrılmak, yolları tutmak, yolu açmak, yoluna koymak, yoluna baş koymak, yoluna canını vermek, yoluna çıkmak, yoluna girmek, yoluna koymak, yolundan kalmak, yolunda gitmek, yolunu beklemek, yolunu bilmek, yolunu değiştirmek, yolunu kaybetmek, yolunu kesmek, yolunu şaşırma, yolunu yapmak vs. gibi kelime ve deyimler (Türkçe Sözlük-2, (t.y.): 2458-2462) bu sözcükteki anlam zenginliğini açıkça göstermektedir.

1. Kültürümüzde Yol

Mecazi olarak zengin bir anlam gücüne sahip olan yol, insanlık tarihiyle birlikte hayatımıza girmiş; seferlerde, savaşlarda ve göçlerde kazanılan veya terkedilen yerlerin birer somut delili hâline gelmiştir. Geçmişten günümüze yaşanan birçok olayda hem olumlu hem de olumsuz özellikleriyle belleklere yerleşen yol, gerçek ve mecazî anlamlarıyla kültürümüzde de önemli bir yere sahip olmuştur. Romanlarda, hikâyelerde, şiirlerde özellikle de halk edebiyatı türleri içerisinde “yol” ifadesinin geçmediği bir metin yok gibidir. Türkülerden bilmecelelere, ninnilerden tekerlemelere hemen her türde çeşitli özellikleriyle “yol” terimine rastlamak mümkündür. Örneğin, bilmecelerimiz içerisinde bitmek tükenmek bilmeyen uzunluğu ile yer alır: “Başı kapı yanında / Sonu dünya ucunda”, “Dağa attım bir kolan / Dağ yandı, kolan yanmadı”, “Ottan alçak / Dağdan yüksek”, “Uzun kavak, gölgesi yok / Saksığan konar, yuvası yok”, “Uzun oluk / Sırtı yoluk”, “Eğrilir, doğrulur / Uzar, tozar”, “Bir şeyim var / Dağa gider, başa gider / Fakat yerinden kıpırdamaz”, “Ben giderim, o gider / Ben dururum o durmaz”, “Uzun Hasan çok uzanır / Günde yüzbin can kazanır” vs. gibi (Başgöz 1993: 575-577).

Deyimlerin yanı sıra atasözlerinde de yol, farklı özellikleri ile dikkatleri çeker: “Yola çıkan, yolda kalmaz”, “Yol ile giden yorulmaz”, “Yol çalısız, kul delisiz olmaz”, “Yolun işleğinden, karının kışneğinden ayrılma”, “Yola gidenin heybesi, köye gidenin kömbesi”, “Yol yürümekle, borç ödemekle (vermekle) (tükenir) (biter)”, “Göç yolda dizilir.”

(Aksoy 1991: 423; Bölge Ağızlarında... 2009/I-II: 404, 90). Yolun bilinmezliklerle dolu olduğu, yolculuk esnasında nelerle karşılaşılacağı- nın bilinmemesi ise; “*Yola gidenin işi, kabak keçinin yaşı belli olmaz.*” atasözü ile ifade edilir.

Bunların dışında âşık şiirine, mânilere, ninnilere, türkülere, ağıtlara ve diğer türlere de konu olan yol, özellikle destan, masal, halk hikâyesi ve efsane gibi anlatı türlerinde kahramanın erginleşme sürecini tamamlaması için bir vasıttır. Bu tür anlatıların çoğunda, öğrenme, araştırma veya bir şeyi elde etme amacıyla kahramanların bir yerden başka bir yere gidişi, yola çıkışı birbirinden farklı olaylara bağlı olarak anlatılır. Yolculukla başlayan ve “ayrılma – erginlenme - dönüş” aşamalarından meydana gelen bu mekân değişikliği kahramanın sınındığı birçok olaydan sonra bambaşka bir insan olmasına, kendini bulmasına ve kemale ermesine zemin hazırlar (Campbell 2010: 63-279). Daha doğrusu kahraman, yolun başında bir “hiç” iken yaşadığı çeşitli olaylarla yoğun tecrübe kazanarak, “hamdık, piştik, yandık” misali erginliğe ulaşır.

Öncelikle, bu bağlamda Türk destanlarını düşündüğümüzde, hepsinde büyük bir hareketliliğin olduğunu, kahramanların âdeta at sırtında doğup at sırtında öldüğünü söyleyebiliriz. Oğuz Kağan, destanın belli bir bölümünden sonra at sırtından hiç inmez. O, kazanılan her zaferden sonra yanında bulunan askerlerinden birini/bir gurubunu orada bırakıp; “*Sen burada kal, senin adın ‘Kalaç’ olsun / ‘Kıpçak’ olsun / ‘Karluk’ olsun*” diyerek kendisi yoluna devam etmiştir. Destanın sonunda oğullarına söylediği; “*Daha deniz daha müren / Gök çadır, gün kurikan*” mısraları, hedefinin büyüklüğünü, yolunun uzunluğunu açıkça göstermektedir. Aslında, Oğuz Kağan’ı Oğuz Kağan yapan da budur. O, bütün dünyaya hâkim olmak uğruna çıktığı yolda güçlüklerin üstesinden gelerek eksiklerini tamamlamış ve sınavı kazanarak adını günlere taşıyan bir kahraman olmuştur. Aynı durum Manas, Köroğlu, Battalgazi gibi diğer destan kahramanları için de geçerlidir.

Halk hikâyelerinde ise her türlü problemin çözümü yola çıkılarak/gurbete gidilerek bulunur. Daha hikâyenin başlangıcında, kahramanın dünyaya gelebilmesi için yolculuğa çıkılıp çareler aranırken, bunun âşık olmasında, sevdiğini arayıp bulmasında ve ona kavuşmasında da hep yol ve yolda yaşanan maceralar vardır. Örneğin;

a. Çocuğu olmayan padişah, derdine çare bulmak için tebdil-i kıyafet olup gurbete çıkar.

b. Bir güzele âşık olan kahraman, sevdiğini bulabilmek için gurbete çıkıp diyar diyar dolaşır.

c. Sevdiği kıza kavuşabilmek için öne sürülen şartları yerine getirmek isteyen kahraman yine soluğu gurbette alır.

Pekiyi neden gurbet, neden yol? Çünkü yola çıkış, gurbete gidiş, kahramanın türlü maceralardan sonra eksiklerini tamamlayıp tamlığa ererek kendini ispatlamasıdır. Hikâyenin başlangıcında henüz kendini ispatlayamamış toy bir delikanlı vardır. Bu delikanlı, bir çağrı ile yola çıkıp yolculuk süresince türlü maceralara atılarak, “gölge arketipi” adı verilen olumsuz özelliklerini öldürerek yok eder ve kendi benliğini tamamlar. O, böylece âşık olduğu kıza sahip olabilmek için girdiği sınavı başarmış olur.

Birçok edebi metinde olduğu gibi masallarda da olaylar, kahramanın yolculuğu ile başlar. Yola çıkan kahraman, yolculuk sırasında yaşadığı maceralarla çeşitli sınavlardan geçer, kendi benini bulup yolculuğunu tamamlayarak başlangıç noktasına ergin birisi olarak döner. Kahraman, bu yolculuk esnasında iç hesaplaşmalarını yapar, mücadelesini tamamlar ve asıl benliğini bulur.

Birçok masalda gördüğümüz “iki yol ağzı” veya “üç yol ağzı”, yolculuğun başlangıcını yani sembolik yolculuğa çağrıyı ve yola çıkışı ifade eder. Yolların seçimi, kahramanın kendisini gerçekleştirme adına attığı ilk adımdır. Bu yolculukta ilk eşiği atlar, kendini yeniler ve tamlığa erer. Bu durum, Motif Indeks’te “N122.0.1. Yolların seçimi” şekliyle yer alır. Örneğin, belli bir süre yol alan kahraman, daha sonra yolun ikiye ayrıldığını görür. Bu yolların adı vardır: biri; “giden döner yolu”, diğeri; “giden dönmez yolu”dur.² Kahraman, Âşık Veysel’in; “*Gelmez yola gidiyorum.*” dediği gibi, “giden dönmez yolu”nu seçerek kendisini tehlikelerin içine atar. Çünkü o güne kadar bu yoldan giden hiç kimse dönmemiştir. Ancak kahramanın kendini ispatlayabilmesi için bu yoldan gitmesi şarttır. Girdiği yolda birçok zor ve tehlikeli olaylar yaşayan kahraman bunların hepsinden kurtularak, içindeki korkuyu yenerek başarıya ulaşır. (Bazı masallarda, “iki yol”un özelliği farklılık gösterir: Biri; “duman tüten yer”dir, diğeri “horoz öten yer”dir (Alptekin 2002: 284, 465-466). Dumanın tütmesi ocağın, hayatın, orada bir

2. ÂşıkVeysel de; “Neler yaptı bana kader” adlı şiirinde; “*Öyle bir yol, giden gelmez / Uzar gider ara bahtım*” (Alptekin 2004: 170) mısraları ile, “Mimar” adlı şiirinde ise; “*Bu dünyaya gelen gülmez / Bir yol var ki giden gelmez / Bu hikmeti kimse bilmez / Ona sır demiş kapatmış*” (Alptekin 2004: 184) diyerek aynı ifadeyi kullanır.

canlının yaşadığının işareti olduğu için genellikle burası tercih edilir.) “Üç yol ağzı” da ayrı bir sınav yeridir. Genellikle, yola çıkan üç kardeş/arkadaş üç yol ağzında birbirlerinden ayrılırlar. Birbirlerinden haberdar olmak için de her biri kendine ait bir eşyayı/yüzüğü oradaki bir taşın altına koyar. Burası sembolik anlamda “eşik”tir. Sonra hepsi ayrı bir yoldan maceraya atılırlar ve belli bir süre sonra aynı yerde buluşurlar.

Yolların seçimi dışında yola çıkma ve yolda yaşanan olaylar hemen her masalımızda görülen bir olaydır. Yolculuklar bazen bir mağaraya, kuyuya, yedi kat yer altına veya gökyüzüne de olabilir. Biz bu duruma sadece iki örnek vermek istiyoruz. Bu örneklerimizden ilki, “Zümrüdüanka Kuşu” masalıdır. Masalda elmayı kaçırınca sıra küçük kardeşe gelir. Ancak babası, “*Ağabeylerinin yapamadığını sen nasıl yapacaksın?*” diyerek göndermek istemez. İşte bu söz, kahramanın harekete geçmesi için ilk adım, yani “serüvene çağrı”dır. Kahraman, ısrar ederek devin peşinden yola çıkar ve devı yaralar. Yaralı dev bir kuyuya iner. Büyük ve ortanca ağabeylerinin inemediği kuyuya kahraman inerek devı öldürür ve orada bulunun üç kızı yukarıya gönderir. Kahramanın yolculuğu burada bitmez. Ağabeyleri, en güzel kızı kendisine ayırdığını düşünerek küçük kardeşlerini kıskanıp kuyuda bırakırlar. Kuyu, batılıların “balının karnı” diye adlandırdığı tasavvuftaki çilehaneden başka bir şey değildir. Kahraman burada yolculuğuna devam edecek “gölge arketipi” dediğimiz içindeki olumsuzluklarla mücadele ederek onları yenecektir. Onun için, ak koça binip yeryüzüne çıkması gerekirken kara koça binip yedi kat yerin dibine iner. Burada, yılanla ve devle mücadele edip onları öldürerek içindeki olumsuzlukları diğeri bir ifadeyle korkuyu yenmiş olur. Masalın sonunda, yaptığı yolculukta karşısına çıkan engelleri yenerek kendi benini tamamlayan, kemale eren bir kahraman ile karşılaşırız (Şimşek 2001, II. C.: 52-59).

Aynı durum “Öksüz Kız”, “İyiliğın Bedeli”, “Saritraş”, “Kuşlar Padişahının Kızı”, “Kurbanı ile Padişahın Oğlu”, “İyilik ile Kötülük”, “Limon Kız”, “Korkak Ahmet”, “Yedi Kardeşin Bir Bacısı”, “Gül ile Sinan”, “Hırızva Güzeli”, “Helvacı Güzeli”, “Aynı Kızı Seven Üç Kardeş” (Şimşek 2001, II. C.) vs. gibi birçok masalımızda da görülmektedir.

Bu ve burada adını zikretmediğimiz birçok masalda kahramanlar, yola çıkarak, yol boyunca yaşadıkları çeşitli olaylarla eksiklerini tamamlayıp olumsuz yanlarıyla mücadele ederek kendilerini olgunlaştırıp tamlığa ererler. Kahramanlara, bu yolculuklarında ak saçlı ihtiyar (Hz. Hızır, pır, derviş vs.), olağanüstü at, kedi, köpek ya da yolda bizzat kendisinin yardım ettiği karınca, kuş, balık, yılan gibi kahramanlar yardımcı olabilirler.

Ancak bazı masallarımızda yolculuğun başarısızlıkla bittiği de görülür. Bazı kahramanlar, yaptıkları mücadelede “gölge”lerine yenik düşerek sınavı kaybederler. **Typen Turkischer Volksmarchen** adlı katalogta; “Aptal ve Talih”³ adıyla bilinen ve çeşitli bölgelerde; “Allah’ı Arayan Adam” (Alptekin 2002: 328-331), “Feleği Arayan Adam” ve “Şansını Açtıran Adam” (Sakaoğlu 2002: 337-339; 340-3342) adlarıyla anlatılan⁴ masal bu konuya verebileceğimiz en güzel örnektir. Masalda, çok fakir olan bir delikanlı, feleğe bunun sebebini sormak için yola çıkar. Yolda; sürekli baş ağrısı çeken kurt, maddi durumu kötü olan kardeşler ve halkı kendisine asi olan padişah da dertlerinin sebebini feleğe sormasını isterler. Felekle görüşen genç dönüşte; aslında kız olan padişahın, evlenip kocasını padişah yaparsa halkın itaat edeceğini; iki kardeşin, verimsiz tarlanın dibinde gömülü altınları çıkarırsa dertlerine derman bulacaklarını, başı ağrıyan kurdun ise aptal birinin beynini yerse ağrıdan kurtulacağını söyler. Bu olaylardan sonra kahramanın kısmeti de ayağına gelecektir. Genç, padişah olan kızla evlenmeyi ve tarladan çıkarılan altınlara ortak olmayı reddederek, talihini daha sonra bulacağını düşünüp, derdinden bir türlü kurtulamaz. Sonunda aptal birini yediği takdirde başının ağrısından kurtulacak olan kurt, ayağına gelen kısmetleri tepen gençten daha aptal birinin olamayacağını düşünerek, bunu yer ve baş ağrısından kurtulur (Alptekin 2002: 328-331).

Masalda, fakir olmasının sebebini araştırmak için yola çıkan kahraman, çeşitli aşamalardan geçerek hedefine ulaşır ve zengin olmanın yolunu öğrenir. Ama aklını ve mantığını kullanmadığı için ayağına gelen fırsatları teperek sınavda başarılı olamaz. Eğer bu kahramanımız,

3. W. Eberhard ile P. Naili Boratav tarafından hazırlanan **Typen Turkischer Volksmarchen** (Viesbaden 1953) adlı eserde tip numarası 127 olarak gösterilen masaldır.

4. “460B The Journey in Search of Fortune” adıyla **The Types of the Folk-tale**’de yer almakta olup, Almanya, Rusya, Hindistan vs. gibi ülkelerde de bulunduğu kaydedilmektedir (Aarne – Thompson 1964: 156).

yolculuğu sırasında kendisine yapılan teklifleri reddetmeseydi hem ülkenin kadın padişahı ile evlenip yerine kendisi geçecek hem de iki kardeşin tarlasından çıkan altınlara ortak olacaktı. O, bu fırsatları kaçırarak gölgesine yenik düştüğü için cezasını canıyla ödemiştir. Böylece körü körüne kadere inanmanın insana fayda sağlamayacağı; “Her şey Allah’tan gelir” diyerek, kadere rıza gösterilmemesi gerektiği de ima edilmiştir. İnsanoğlu, derdinin dermanı nerede ise arayacak ve çözümünü bulacaktır. Kişi, gayret sarf etmeden, zorluk çekmeden başarıya ve mutluluğa ulaşamaz.

Efsanelerimizin bir kısmında da sembolik yolculuklar bazen başarıyla bazen de başarısızlıkla sonuçlanır. Darda kalan yolcularla ilgili birçok efsanede Hz. Hızır dilenci kılığına girerek insanları dener. Ayrıca dönüşümü konu alan efsanelerde dua, beddua veya Allah’ın bir cezası sonucu “şekil değiştirmeler” anlatılırken yolculuğun akıbeti de ortaya çıkar. Biz her iki sonucu da içermesi açısından Aksaray’da anlatılmakta olan “Hasan Dağı” efsanesini örnek vermek istiyoruz. Rivayete göre, biri Aksaray’da “kelikçilik” yapan, diğeri dağda bir kulübede yaşayan iki arkadaş vardır. Ali Baba ve Hasan Dede adındaki bu iki arkadaş da mistik yolda epeyce merhale kat ederek erenler katına yükselirler. Bir Temmuz günü, Hasan Dede, çıkınına kar koyup Ali Baba’yı ziyarete gelir ve elindeki çıkını güneş gören bir yere asar. Ama kar hiç erimez. Bu arada dükkânın yanında bulunan hamamdan çıkan kadınlardan birinin göğsü açılır ve Hasan Dede bundan etkilenir. Bunun üzerine çıkındaki kar erimeye başlar.

Bir süre sonra Ali Baba da Hasan Dede’yi ziyarete gider, giderken de avucuna bir miktar ateş alır. Ateşi götürüp Hasan Dede’nin eline bırakır. Elinde ne kül vardır ne de yara! Sonra da şehirdeki ermiş ile köydeki ermişin aynı olmayacağını vurgulayarak oradan ayrılır. Ali Baba’nın sözlerine bozulan Hasan Dede, kalbini bozarak arkadaşının arkasından iri bir taş yuvarlar. Durumu fark eden Ali Baba, taşı yakalar ve taş olduğu yerde kalır! (Sakaoğlu 1989: 53-54).

Burada her iki ermişin de mistik yolculuğu tamamladığı düşünülmektedir. Ama dağda yaşamakla şehirde, her çeşit insanın var olduğu bir mekânda yaşamak aynı şey değildir. Efsanede, aradaki farkı vurgulamak adına, nefis terbiyesi olmadan bazı şeylerin yarım kalacağı mesajı güzel bir şekilde verilmiştir.

2. “Uzun İnce Bir Yoldayım”

Adlı Şiirin Sembolik Çözümlemesi

Asıl konumuz olan Âşık Veysel’in, bugün türkü/şarkı olarak da bestelenip söylenen; “*Uzun ince bir yoldayım*” adlı şiirinde de sembolik yolculuğun anlatıldığını görmekteyiz. Burada yol, sembolik olarak dünya/hayat/ömür yerine kullanılmıştır. Dünyaya gelen insan, ömrü boyunca hep bir hedef peşinde koşup durur. Bir sınav yeri olarak değerlendirilebileceğimiz dünyada bir arayış, sürekli bir hareketlilik vardır. Yol boyunca yaşanan olaylar, çekilen acılar, yapılan mücadeleler ve kazanılan mutluluklar insan için bir sınavdır ve “Ne idim, ne oldum, ne olacağım?” misali, nereden nereye geldiğini gösterir.

İlk dörtlük;

*“Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne hâldeyim
Gidiyorum gündüz gece”*

şeklinde. Daha ilk mısradaki, insan ömrü “uzun-ince” bir yola benzetilir. “Uzun-ince” terimi, uzaklığı, bitip tükenmezliği hatta sonsuzluğu ifade eder. Bu, öyle bir yoldur ki, başı ve sonu olmayan, sürekli devam eden bir muammadır. “İnce” kelimesi “uzun” kelimesini hafifletiyormuş gibi görünse de aslında tam tersi daha da uzatmaktadır. Halk arasında “Didon hilesi” diye bilinen bir anlatı vardır. Duruma göre Hasan Sabbah’a, Battal Gazi’ye, Fatih Sultan Mehmet’e hatta Fenikelilere ve Rusyalı Yermak’a bağlı olarak anlatılan bu efsanede, bir yabancı, yerleşmek istediği ülkenin sahiplerinden “*bir öküz derisi ile ölçülecek kadarlık yer*” ister. Öküzün derisinden çok ince bir sırim çıkarıp onunla istediği kadar toprak parçasını çevreleyince bir kale kuracak kadar geniş yeri elde etmiş olur (Boratav, 1992: 99). İşte, bu bağlamda düşündüğümüzde, bu “uzun-ince” yol, bir hayatı, bir ömrü içine alacak kadar uzundur. Bu da, insanın ömrü boyunca hep hareket hâlinde olduğunu, hep bir şeylerin peşinde koştuğunu ve hepsinden önemlisi hep zorluklarla sınındığının bir işaretidir.

“Uzun-ince yol” a bir de “gündüz-gece” ifadesi eklenince, bir ömür yaşanan uğraşlar, çabalamalar daha açık bir şekilde gözler önüne serilir. “Gündüz-gece” kelimeleri birbirinin zıddıdır, ama aynı mısra içerisinde birbirini tamamlamaktadır. Çünkü tabiatta, bütünü

oluşturan hemen her şeyin temelinde zıtlıklar vardır. Eksisi ve artı kutupların birbirini çekmesi gibi, zıtlıklar birbirini tamamlayarak bütünü oluşturur. Buna “yatay” ve “dikey” boyutların gerçeğinde saklı bulunan zıtlığı örnek verebiliriz (Guenon 2001). İşte yer ile gökyüzünün dünyayı, Tanrı ile Şeytanın bir inanç sistemini, kadın ile erkeğin insanı/insanlığı oluşturduğu gibi geceyle gündüz de zıtlıkta bütünleşip birbirini tamamlayarak bir günü oluşturur.

İnsanın yaşadığı sürece hep hareket hâlinde oluşu, “gündüz-gece”ye üçüncü mısraın başında yer alan; “*Uykuda dahi yürüyorum*” mısraı da eklenince durum iyice pekiştirilmiş olur. Ancak, uykuda dahi yürümek her insanın yapabileceği bir iş değildir. Feraset sahibi, kalp gözü açık, bilge insanların yapabileceği bir durumdur. Bu mısralarla Âşık Veysel, diğer insanlardan farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Onun farklılığını gösteren bir başka durum ise; “*Bilmiyorum ne hâldeyim*” mısraıdır. “Bilmek” ve “bilmemek” cahili ve âlimi birbirinden ayıran iki önemli terimdir. Lehçetü’l Hakâyık’ta, ârif; “*Hiçbir şey bilmediğini bilen kişi*” şeklinde tanımlanır. O hâlde, her şeyi bildiğini zannetmek cehalet, ilim deryasının derinlikleri içerisinde hiçbir şey bilmediğinin farkına varmak da bilgelik, erdemliliklerdir. Veysel, “bilmiyorum” derken, aslında çok şey bildiğinin farkındadır.

Şiirin ikinci dördlüğü;

*“Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm hayli zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece”*

şeklinde devam etmektedir. Sorumluluk sahibi olan insan kendini yetiştirmek, çevresine faydalı olmak ve geriye güzel eserler bırakmak için çabalar. Öyle zannediyorum ki, buradaki dünyaya geliş, doğmak anlamında değildir. Hayatı, dünyayı ve kendini tanıma anlamındadır. Yürümek ise hayat yolunda bir merhale kat etmektir. Bir insanın hayatı tanıyıp yürümeye ya da ilerlemeye başlaması uzun zaman ve büyük emek ister. Tıpkı masallarımızda geçen; “*Az gitmiş, uz gitmiş, dere-tepe düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş, sonra bir de dönüp bakmış ki, bir arpa boyu yol gitmiş!*” şeklindeki formel gibi. Buradaki “bir arpa boyu yol almak” ne ise, şiirimizde geçen “dünyaya gelmek” ve “yürümek” ifadeleri de aynı anlamdadır.

Dörtlüğün devamında, dünya “iki kapılı han”a benzetilir. Bu, her şeyin dünyada başlayıp dünyada bitmediğinin güzel bir örneğidir. Tasavvufta devir nazariyesine göre bütün varlıklar Tanrı’dan gelmiştir ve tekrar Tanrı’ya gidecektir. “*Teoriye göre Tanrı’dan ilahi nur olarak çıkan varlık aşağıya indikçe çeşitli aşamalardan geçerek maddeleşir ve en aşağı seviyedeki varoluş hâline düşer. Bu en aşağı noktadan sonra canlılık ortaya çıkarak tekrar yükselmeye başlar. Topraktan bitkiye, bitkiden hayvana, hayvandan insana ve insandan da insan-ı kâmile evrimleşerek tekrar Tanrı’ya dönüşünü tamamlar. Bu süreç bir daire şeklinde çizilir. Tanrı’dan maddeye kadar ki süreç kavs-i nüzul (iniş yayı), maddeden insan-ı kâmile kadar ki süreç de kavs-i uruc (yükseliş yayı) olarak adlandırılır.*” (<https://tr.instela.com/devir-nazariyesi>). Kişi, “iki kapılı bir han” misali geçici ama başka bir âleme açılışı olduğuna inanılan dünyada; ömrü boyunca kendi benini olgunlaştırma ve İnsanı-kâmil olma yolunda hatta fenafillaha erişme adına hep yürüyecektir.

Diğer taraftan, dünya yerine “han” kelimesinin kullanılması da tesadüfi değildir. O, “Dostlar beni hatırlasın” adlı şiirinde de; “*Dünya bir han, konan göçer*” (Alptekin 2004: 177) diyerek aynı benzetmeyi yapmıştır. Handa kalanlar misafirdir, daimi kalmazlar, belli bir süre kalıp sonra esas kalacakları yere giderler. Tıpkı dünyaya gelen her faninin, ömrünü tamamladıktan sonra gerçek mekânına göç ettiği gibi...

“Doğum” ve “ölüm” olarak da değerlendirebileceğimiz “iki kapılı han” terimini, Âşık Ömer de bir şiirinde kullanmıştır:

*“Yalancı dünyaya aldanma yâhû
Bu dernek dağılır, bu an eğlenmez
İki kapılı bir virânedir bu
Bunda konar göçer, mihman eğlenmez”* (Ergun 1936: 19)

Âşığımız, insanın Hak’tan gelip Hakk’a gitme arzusu ile yaşadığını, dünyanın geçici olduğunu, bâkî olanın öbür dünya olduğunu üçüncü dörtlükte de anlatmaya devam eder. O;

*“Uykuda dahi yürüyorum
Kalmaya sebep arıyorum
Gidenleri ben görüyorum
Gidiyorum gündüz gece”*

derken ibret tablosu olarak değerlendirdiği dünyadan ayrılıp Allah'a kavuşan insanları gördükçe kendisinin niçin hâlâ yaşadığını sorgulamaktadır. Bir an önce esas sevgiliye kavuşmak için çabalayan âşık, oraya eli boş gitmemek için, sadece uyanıkken değil uyurken bile bir şeyler yapmaya çalışmaktadır. Bu arada; "*Gidenleri ben görüyorum*" derken bütün fanilere bir hatırlatma yapmaktadır. Bu dünyada bâkî kalan hiç kimse yoktur. "*Her nefis ölümü tadacaktır.*" Dede Korkut'a, İskender'e, Sultan Süleyman'a kalmayan dünya bizlere de kalmayacaktır. Kalmaya gücümüz yokken bir bahane bulmamız da imkânsızdır.

Veysel, inişli çıkışlı dünyada dağ, dere, tepe demeden engelleri aşarak bir hedefe ulaşmak uğruna yürüyüşü;

*"Kırk dokuz yıl bu yollarda
Ovada, dağda, çöllerde
Düşmüşüm gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece"*

mısraları ile anlatır. Hiçbir insanın hayatı güllük gülistanlık değildir. Âşığımız, muhtemelen bahsettiği yaştayken yazdığı bu şiirinde, doğduğu günden beri kendini yetiştirmek, benliğini erginleştirmek için mücadeleye ettiğini anlatmakta; ova, dağ ve çöl ifadeleriyle de yolculuk süresince karşılaştığı engelleri dile getirmektedir. Yolun sonu gurbettir. Gurbet ise insanın acıyla, hasretle, yoklukla yoğrulup piştiği mekânlardır. Gurbette çekilen çileler ve yaşanan özlemler, ruhu da olgunlaştıracaktır. Bu durum, Âşık Veysel'in, yürüdüğü hayat ya da sınav yolunda erginleşme sürecine doğru yavaş yavaş ilerlediğini göstermektedir.

Ancak o, bitip tükenmek bilmeye yolda henüz çilesini tamamlamamıştır. Hasta iken söylediği "hastane" adlı şiirinde bu durumu daha açık bir şekilde anlatır:

*"Yarı yola vardım geriye döndüm
Kestiler yolumu gitme dediler
Meyve yetmeyince daldan düşmüyor
Zamansız işleri tutma dediler."*

.....
*Göreceğim günüm var, çekecek çilem
Yolculuk ne zaman ben nasıl bilem"* (Alptekin 2004: 243)

Hayatın "bir varmış bir yokmuş"luğunu anlatan;

*“Düşünülürse derince
Irak görünür görünce
Yol bir dakika miktarınca
Gidiyorum gündüz gece”*

şeklindeki mısralar, oldukça düşündürücü olup acı gerçekleri de hatırlatmaktadır. Ne kadar uzun yaşarsak yaşayalım, ömrün sonuna yaklaştığımızda yaşanan hayatın, “bir arpa boyu” kadar kısa olduğunu anlarız. Önümüzde, yaşanan, yaşanırken tüketilen koskocaman bir ömür vardır. Ancak ömrün sonunda geriye dönüp baktığımızda, bütün yaşamışlıkların birkaç dakikalık bir film şeridi hâline dönüştüğünü görürüz. Nitekim bir mânimizde geçen;

*“Dünyaya yayak geldim
Yatmadım uyak geldim
Ömür der yüzyıl oldu
Gönül der bayak geldim”* (Kaya 1992: 82)

şeklindeki mısralar, dünyada yüz yıl da yaşasak, hayatın çok kısa ve vaz geçilemeyecek kadar tatlı olduğu düşüncesini güzel bir şekilde anlatır.

Diğer taraftan, Veysel’in bu mısraları, yapılan yolculuğun sonuna yaklaşıldığını ve kişinin kendini yetiştirip erginliğe erişme aşamasında epeyce mesafe kat ettiğini de göstermektedir.

*“Düşünülürse derince
Irak görünür görünce”*

mısralarında bu düşünceleri görmek mümkündür. Derin düşünmek için insan-ı kâmil derecesine gelmek gerekir. Bu seviyeye gelen insan ise bazı kişilerin hayal bile edemediği birçok gerçeği görebilir. O zaman zor olan kolaylaşır, uzak görünen yakınlaşır.

Son dörtlükte geçen; “Gâh ağlaya gâhi güle” mısraında, zıtlıktan yararlanılarak “ağlamak” ve “gülmek” terimleri birlikte kullanılmıştır. Her iki terim de insana mahsus iki özelliştir ve hislerin dışı vurumudur. Adam olan yeri geldiğinde katıla katıla güler, yeri geldiğinde de hüngür hüngür ağlar. Bu, yüreğinin sesini duyan, insani değerler taşıyan kişilere mahsus bir haslettir. Üstelik birbirinin zıttı olan, iyilikleri ve kötülükleri sembolize eden iki kelimedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, zıtlıklar bir bütünü oluşturmak içindir. Yani, gülmek ve ağlamak, kişinin artık belli bir seviyeye geldiğini, diğer bir ifadeyle adam olduğunu gösterir. Şiirin devamında yer alan; “Yetişmek için menzile” mısraı da her

şeyi açıkça anlatmaktadır. Bir ömür devam eden çileli yolculuğun sonunda yavaş yavaş hedefe yaklaşmıştır. Böylece hayata gelişle başlayan mücadele tekrar hayattan ayrılmakla anlam kazanacaktır. Sembolik yolculukta “*ebediyete yolculuk / dönüş*” olarak adlandırılan bu aşamada, çeşitli zorluklardan geçen, bütün sınavları başarıyla atlatan kahraman kendisini/özünü bularak geri dönüş yoluna girer. Yola çıkan kişi, bir arayış içerisinde ve sonunda mutlaka dönecektir. Ama bu dönüş farklıdır. Amacına ulaşan, kendisini kanıtlayan, farkındalığını gösteren bir kişinin dönüşüdür (Süme 2011: 593-594). Ancak Veysel’in dönüşü dünyaya değil Tanrı’yadır. Tanrı’dan gelip tekrar Tanrı’ya kavuşarak yolunu tamamlayacaktır.

Dikkat edilirse, diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de Âşık Veysel, seçtiği kelimeleri ustaca kullanan ve söyledikleriyle gönderme yaptığı mesajların farkında olan bir sanatçıdır. Şair, kelimelerle oynayan, az sözle çok şey anlatan kişidir. Veysel de bizim dakikalarca anlatmaya çalıştığımız düşünceleri sembolik kelimelerle bir şiirde toplamıştır.

Sonuç

Sözün özü, üzerinde durduğumuz şiir, ifade ve semboller açısından oldukça zengin bir eserdir. Şiiri topluca değerlendirdiğimizde; insan hayatının başı ve sonu olmayan bir yol gibi algılandığını görmekteyiz. Şiirde, bir insanın sembolik yolculuğu anlatılır. Bu yolculukla insan, kendini bulur, tanır ve geliştirir. Çünkü yola çıkmak; sembolik anlamda başkalaşmayı, artık eskisi gibi olmamayı ve yenilenmeyi de beraberinde getirir.

Bu yolculuk, aynı zamanda sembolik açıdan bir ölüm ve yeniden doğuş sürecidir. Veysel dünyaya gelerek bir yolculuğa çıkmıştır. Uzun ve meşakkatli yolda türlü çileler çekmiş, gözlerini kaybedip hayatını karartmış, yokluk ve acılarla dolu bir ömür sürmüş ve gün gelmiş ebediyete göç etmiştir. Ancak bu göç ya da ölüm Veysel’in yeniden doğuşu olmuştur. Eğer Veysel, acılarla dolu hayatında içindeki olumsuzlukları yok edip kendi benini aşmasaydı, birbirinden güzel şiirler, türküler de olmayacaktı. Onun için diyoruz ki, her ne kadar;

*“Elli üç yıl kendi kendim aradım /
Hiçbir türlü bulamadım ben beni”* (Alptekin 2004: 207)

dese de, Âşık Veysel 79 yıllık yolculuğun sonunda nefisini ve bedenini öldürerek yeniden sonsuzluğa doğmuş ve kendini bulmuştur.

Yolun sonuna ya da hakiki yolun başına geldiğinde:

*“Helâl olsun hakkım var ise size
Hakkınızı helâl edin siz bize
Sağ olursak yine geliriz yüz yüze
Siz sağ olun biz selâmet gidelim”* (Alptekin 2004: 221)

diyen âşığımıza biz de; “selâmetle git, mekânın cennet olsun” diyoruz.

UZUN İNCE BİR YOLDAYIM

*Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne hâldeyim
Gidiyorum gündüz gece*

*Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm hayli zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece*

*Uykuda dahi yürüyom
Kalmaya sebep arıyom
Gidenleri ben görüyom
Gidiyorum gündüz gece*

*Kırk dokuz yıl bu yollarda
Ovada, dağda, çöllerde
Düşmüşüm gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece
Düşünülürse derince
Irak görünür görünce
Yol bir dakika miktarınca
Gidiyorum gündüz gece*

*Şaşar Veysel iş bu hâle
Gâh ağlaya gâhi güle
Yetişmek için menzile
Gidiyorum gündüz gece* (Alptekin 2004: 152)